

○ مقدس و نامقدس
○ میرچا الیاده
○ نصرالله زنگونی

نمادگرایی‌ها و آیین‌های زمین‌مادر، باروری انسان و کشاورزی، تقدس زن و موارد دیگر قادر نبوده‌اند توسعه یافته و نظام مذهبی پیچیده‌ای را تشکیل دهند. و بدیهی است که جامعه پیش از کشاورزی، که به امر شکار می‌پرداخته، نمی‌توانسته است تقدس زمین‌مادر را به همان طریق و شدت احساس کند. از این رو تفاوت‌هایی در تجربه مذهبی که با تاریخ توصیف شده‌اند وجود دارد.

کتاب در پنج فصل تحت عناوین مکان مقدس و مقدس ساختن جهان، زمان مقدس و افسانه‌ها، تقدس طبیعت و دین کیهانی، وجود انسان و حیات تقدیس شده، و بررسی ترتیب تاریخی ارائه شده است.

به نظر الیاده افسانه بازگوکننده تاریخی مقدس است، حادثه‌ی نخستینی که در آغاز زمان رخ داده، اما بازگو کردن این تاریخ مقدس معادل با آشکارسازی آیینی رمزی است. چرا که اشخاص افسانه، انسان‌ها نیستند، آنان خدایان یا قهرمانان فرهنگ‌اند و به این دلیل حرکات آنان آیین‌های رمزی را تشکیل می‌دهند و اگر خدایان و قهرمانان اعمال خود را بر انسان آشکار نکنند، او قادر به شناختن آن اعمال نخواهد بود. پس افسانه باید تاریخ آن چیزی باشد که در زمان ازل رخ داده است، به دیگر سخن، افسانه گفتن چیزی است که در بنیان اتفاق افتاده است. افسانه با وجودشناسی پیوند خورده و تنها درباره‌ی واقعیت‌ها و درباره آنچه واقعاً اتفاق افتاده است و آنچه کاملاً متجلی شده سخن می‌گوید. بدیهی است این واقعیت‌ها، واقعیت‌های مقدسی هستند چرا که افسانه مقدس است.

در بحث آیین‌های گذر الیاده به نقش چشمگیر آنان در حیات انسان مذهبی اشاره می‌کند و معتقد است آیین‌های گذر هر یک همیشه شامل یک آشناسازی می‌شود، چون هرکدام از آنها بر تغییر مبانی در وضع وجودشناسی و اجتماعی دلالت دارد. هنگامی که کودکی متولد می‌شود تنها دارای وجود طبیعی است و هنوز نه خانواده‌اش او را به رسمیت شناخته و نه جامعه او را پذیرفته است. این آیین‌های بی‌درنگ اجرا شده‌ی پس از تولد است که به کودک وضع شخص زنده حقیقی می‌بخشد، و فقط بر حسب این آیین‌هاست که در جامعه‌ی زنده وارد شده است.

پس از چاپ کتاب «مقدس» رودلف اتو و ارائه‌ی دیدگاه جدید و بنیادی او در این کتاب و تحلیل کیفیات تجربه‌ی مذهبی، الیاده پدیده‌ی مقدس را با تمام پیچیدگی‌هایش، نه فقط تا آنجا که غیرعقلایی و نه تنها اینکه پیوند میان عناصر عقلایی و غیرعقلایی است بلکه مقدس را با تمام کلیت آن مطرح می‌کند و نخستین تعریف مقدس آن است که متضاد نامقدس است.

خواننده در این کتاب درمی‌یابد که مقدس و نامقدس دو شیوه‌ی بودن در این جهان است، دو موقعیت که انسان در دوره‌ی تاریخ برای خود پذیرفته است. روش‌هایی بودنی که تنها مرتبط به تاریخ ادیان یا جامعه‌شناسی نیستند و یا به موضوع مطالعه‌ی تاریخی، جامعه‌شناسی و یا تیره‌شناسی محدود نمی‌شوند. این روش‌ها، هم به فیلسوف و هم به هرکسی که در جست‌وجوی کشف ابعاد ممکن وجود انسان باشد مربوط می‌گردد. به همین دلیل نویسنده در نظر ندارد که خود را تنها به چشم‌انداز ویژه‌ی علم خودش محدود کند. انسان جامعه سنتی تنها یک انسان مذهبی است، اما رفتارش قسمتی از رفتار کلی بشر است و از این رو به مردم‌شناسی فلسفی، به مکتب اصالت پدیده (پدیدار) و به روان‌شناسی نیز مرتبط می‌شود.

الیاده معتقد است هیچ چیز جای مثال حقیقت واقعی را نمی‌گیرد. بحث در مورد ساختار فضای مقدس بدون مثال‌های خاص، که چگونه این فضا بنا شده و چرا این فضا به گونه‌ای کیفی از فضای نامقدس که با آن احاطه شده متفاوت می‌شود، بیهوده خواهد بود. مثال‌هایی که از میان مدیترانه‌یی‌ها، سرخپوستان، چینی‌ها، کواکیوتل‌ها و مردمان نخستین دیگر انتخاب شده است.

به نظر وی نکته‌ی مهم در انتشار ویژگی‌های خاص تجربه‌ی مذهبی، بیشتر از نشان دادن تفاوت‌های بی‌شمار آن است که به موجب تاریخ صورت گرفته است. علاقه ابتدایی در ارائه‌ی ابعاد خاص تجربه‌ی مذهبی، انتشار اخلاقیات میان آن و تجربه‌ی نامقدس جهان است. وی بر روی گوناگونی‌هایی که تجربه‌ی مذهبی این جهان در دوره‌ی زمانی تحمل کرده است درنگ نمی‌کند، و به طور مثال روشن است که